

Analyse examenreglementen en PTA's voortgezet onderwijs

Sjerp van der Ploeg
Sanne Weijers

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	5
2	Aanleiding en vraagstelling	7
3	Aanpak	9
4	Resultaten	11
	4.1 Schoolexamen, examenreglement en PTA	11
	4.2 Examenreglementen	11
	4.3 PTA's als geheel	14
	4.4 PTA's naar vakken	16
5	Bijlage Scoringslijst PTA en examenreglement.....	25

1 Samenvatting

Aanleiding

Eind juni 2018 werd bekend dat de Inspectie van het Onderwijs bij twee samenwerkende vmbo-scholen in Maastricht ernstige onregelmatigheden had geconstateerd bij de schoolexamens. Naar aanleiding daarvan is op initiatief van de VO-raad een externe commissie ingericht die een onafhankelijk advies uitbrengt over de wijze waarop de kwaliteit van de schoolexaminering (beter) geborgd kan worden. Oberon heeft voor de commissie een geobjectiveerd en landelijk representatief beeld opgesteld van de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs in de praktijk op basis van een nader onderzoek¹. In aanvulling op dat onderzoek is op verzoek van de commissie een aanvullende analyse uitgevoerd op examenreglementen en programma van toetsing en afsluiting (PTA's) van een steekproef van scholen. Van dat aanvullende onderzoek doen we in dit rapport verslag.

Vraagstelling en aanpak

In dit aanvullend onderzoek is gekeken naar de mate waarin de examenreglementen voldoen aan de wettelijke eisen, de begrijpelijkheid en inzichtelijkheid van het PTA, indicaties voor afsluitende toetsing en inhoudelijke dekking van het PTA. De analyse is uitgevoerd op de examenreglementen en PTA's van schooljaar 2017-2018 van een steekproef van 75 afdelingen in het voortgezet onderwijs. De Inspectie heeft de examenreglementen en PTA(s) van de steekproef van de 75 afdelingen, voor zover beschikbaar, toegankelijk gemaakt voor de onderzoekers van Oberon zodat deze op het Inspectiekantoor ingezien konden worden.

Uitkomsten

In welke mate voldoen examenreglementen aan de wettelijke eisen?

De wettelijke eisen aan het examenreglement in het Examenbesluit variëren in concreetheid. Aspecten als het aanwezig zijn van maatregelen bij onregelmatigheden, regels rondom herkansing van schoolexamens en de samenstelling en adres van commissie van beroep, zijn specifiek en waren daarmee makkelijk te scoren. Daarentegen bieden de aspecten regels over en de gang van zaken tijdens de organisatie van onderdelen van het schoolexamen veel ruimte voor interpretatie. We hebben deze aspecten uitgewerkt in de volgende drie onderwerpen: beoordeling van het schoolexamen, bepaling van uitslag van het (school)examen en afwijkende wijze van examinering. In de meeste examenreglementen wordt ingegaan op de genoemde aspecten. Echter van de beschikbare 65 examenreglementen voldoen er 27 niet aan eisen in Eindexamenbesluit: er mist informatie over onregelmatigheden, herkansen, samenstelling commissie van beroep, adres commissie en/of de directeur van de school maakt deel uit van commissie.

Hoe is de begrijpelijkheid en inzichtelijkheid van het PTA voor leerlingen en ouders? Wat is de mate waarin het PTA als zelfstandig document de noodzakelijke informatie overbrengt aan de doelgroep?

De variatie in examenreglementen en PTA's is groot. Er is geen uniformiteit in het materiaal van de verschillende afdelingen, maar ook de opzichzelfstaande PTA's zijn niet uniform in de wijze waarop relevante informatie voor ouders en leerlingen wordt gepresenteerd. Verschillen in de omschrijving van de inhoud van de toetsen, de manier waarop de toetsvorm wordt aangegeven, maar zelfs ook verschillen in presentatie van weging komt binnen één afdeling met regelmaat voor. Daarnaast

¹ Van der Ploeg, S & S. Weijers. 2018. Kwaliteitsborging schoolexaminering voortgezet onderwijs. Utrecht: Oberon.

ontbreekt in een deel van de PTA's informatie over de toetsvorm, herkansbaarheid van toetsonderdelen en duur van de toets. Van beschikbare 73 PTA's voldoen er 20 niet aan eisen Eindexamenbesluit: er mist informatie over periode waarin toetsen plaatsvinden, de wijze van herkansing, de vorm van de toets en/of de weging (cijfer waarop cijfer SE tot stand komt). Bij meer dan de helft van de PTA's ontbreekt een heldere toelichting op het PTA, een toelichting van de afkortingen in het PTA en vermelding van domeinen of exameneenheden waar de verschillende toetsonderdelen betrekking op hebben. Op basis van deze bevindingen concluderen we dat een deel van de PTA's niet op zichzelf begrijpelijk en inzichtelijk zijn voor leerlingen en ouders. Uit het onderzoek naar de kwaliteitsborging van de schoolexamens blijkt ook dat leerlingen en ouders aanvullend geïnformeerd worden in algemene bijeenkomsten zoals ouderavonden of mentorlessen over de regels en de inrichting van het schoolexamen. Dit lijkt ons voor een deel van de afdelingen zeker noodzakelijk.

Wat zijn de indicaties voor afsluitende toetsing?

Om een beeld te krijgen van de mate waarin het schoolexamen is ingericht als afsluitende toetsing is voor een specifiek aantal vakken het aantal toetsmomenten en de variatie in soort toetsen geanalyseerd. Het gemiddeld aantal toetsen voor de algemeen vormende vakken (nederlands, engels, wiskunde, geschiedenis en biologie) rond tien of hoger. Voor Nederlands, Engels, wiskunde en biologie hebben vmbo-leerlingen significant meer toetsen dan havo/vwo-leerlingen. Daarnaast blijkt er onderlinge correlaties te bestaan tussen het aantal toetsen per vak. Op een afdeling waar bij het ene vak veel getoetst wordt, wordt ook bij een ander vak veel toetsen afgenomen. Het aantal toetsen lijkt daarmee onderdeel te zijn van beleid of cultuur op een afdeling.

Wat betreft de toetsvorm valt op dat de vakken economie, wiskunde en geschiedenis grotendeels in een schriftelijke vorm worden getoetst, waar de talen Nederlands en Engels meer variatie kennen in toetsvormen waaronder mondeling en praktische opdrachten.

Op 40% van de vmbo-kb/bb afdelingen komen in het PTA onderdelen voor die niet passen binnen een examen (beoordeling van huiswerk, gedrag in de klas, een gemiddeld cijfer voor tussentijdse overhoringen). Bij de afdelingen voor vwo/havo en voor vmbo-t ligt dit op ruim 10%.

Wat is de inhoudelijke dekking van het PTA, wat is de mate waarin inhoud schoolexamen, centraal examen en overige inhoud aan bod komt?

Tot slot is nagegaan in welke mate de in het schoolexamen opgenomen toetsen/opdrachten qua inhoud betrekking hebben op de verplichte se-onderdelen, ce-onderdelen of onderdelen daarbuiten.

Hiervoor is gekeken naar de omschrijving en/of domeincode/exameneenheden van de genoemde vakken. Bij slechts een beperkt aantal PTA's bleek deze informatie goed en volledig beschikbaar. Bij dit beperkte aantal blijkt dat voor de vakken Nederlands, Engels, economie en biologie de toetsen en opdrachten voor de helft betrekking hebben op verplichte schoolexamenstof en voor de helft op centrale examenstof. Bij wiskunde ligt de nadruk (qua aantallen toetsen/opdrachten) binnen het schoolexamen zwaarder op de centrale eindexamenstof dan op de verplichte schoolexamenonderdelen. Wanneer we de gewichten in plaats van de aantallen toetsen/opdrachten in beschouwing nemen dan valt op dat voor de talen de verplichte schoolexamenonderdelen binnen het schoolexamen wat zwaarder mee tellen. Bij economie, wiskunde en geschiedenis? blijkt dat de centraal examenstof binnen het schoolexamen wat meer nadruk krijgt wanneer naar de gewichten in plaats van aantallen wordt gekeken. We concluderen dat voor deze PTA's de stof voor het centraal examen zowel in aantal als in gewicht een substantiële plaats inneemt binnen het schoolexamen.

2 Aanleiding en vraagstelling

Eind juni 2018 werd bekend dat de Inspectie van het Onderwijs bij twee samenwerkende vmbo-scholen in Maastricht ernstige onregelmatigheden had geconstateerd bij de schoolexamens. Naar aanleiding daarvan is op initiatief van de VO-raad een externe commissie ingericht die een onafhankelijk advies uitbrengt over de wijze waarop de kwaliteit van de schoolexaminering (beter) geborgd kan worden. Oberon heeft voor de commissie een geobjectieerd en landelijk representatief beeld opgesteld van de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs in de praktijk op basis van een nader onderzoek. In aanvulling op dat onderzoek is op verzoek van de commissie een aanvullende analyse uitgevoerd op examenreglementen en programma van toetsing en afsluiting (PTA's) van een steekproef van scholen. Van dat aanvullende onderzoek doen we in dit rapport verslag.

De opdrachtgever heeft aangegeven dat het onderzoek antwoord moet geven op de volgende vragen:

- In welke mate voldoen de examenreglementen aan de wettelijke eisen? (eisen t.a.v. reglement uit Examenbesluit)?
- Hoe is de begrijpelijkheid en inzichtelijkheid van PTA voor leerlingen en ouders (PTA), wat is de mate waarin het PTA als zelfstandig document de noodzakelijke informatie overbrengt aan de doelgroep?
- Wat zijn de indicaties voor afsluitende toetsing (PTA), o.a. aantal toetsen per vak, variatie in toetsvorm, bijzondere/afwijkende inhoud en vorm voor meerdere vakken?
- Wat is de inhoudelijke dekking van het PTA, wat is de mate waarin inhoud ce/se/overig inhoud aanbod komt?

3 Aanpak

Om de hiervoor genoemde vragen te kunnen beantwoorden is in afstemming met de commissie een analyseschema opgesteld. In de analyse hebben we onderscheid gemaakt in een aantal inhoudelijk aspecten van het examenreglement en aspecten van begrijpelijkheid/eenduidigheid van het PTA. Daarnaast hebben we voor een zestal vakken gekeken naar indicaties voor afsluitende toetsing en inhoudelijke dekking. De uitgewerkte scoringslijst is opgenomen in bijlage (5).

De analyse is uitgevoerd op de examenreglementen en PTA's van schooljaar 2017-2018, waarmee de situatie van voor de gebeurtenissen in Maastricht in beeld is gebracht. Voor het onderzoek is een steekproef getrokken van 75 afdelingen in het voortgezet onderwijs uit hetzelfde steekproefkader als voor het hoofdonderzoek is gebruikt². Daarbij is een verhouding aangehouden van 25 havo/vwo-afdelingen, 25 vmbo-tl-afdelingen en 25 vmbo-kb/bb-afdelingen. Daarbinnen zijn random de afdelingen geselecteerd voor deze aanvullende analyse.

Alle scholen zijn verplicht jaarlijks hun examenreglement(en) en PTA(s) aan te leveren bij de Inspectie van het Onderwijs (IvHO). De Inspectie heeft de examenreglementen en PTA(s) van de steekproef van de 75 afdelingen, voor zover beschikbaar, toegankelijk gemaakt voor de onderzoekers van Oberon zodat wij op het Inspectiekantoor deze konden inzien. Voor de analyse is bij de havo/vwo-afdelingen voor de analyse van PTA's en examenreglementen een verdeling gemaakt van 12 vwo en 13 havo-subafdelingen. Bij vmbo kb/bb is bij de analyse van de PTA's en examenreglementen een verdeling aangehouden van 12 kb en 13 bb-leerwegen.

Van nagenoeg alle afdelingen bleken examenreglementen en/of PTA's aanwezig. Eén (vmbo-tl) afdeling bleek zo recent geleden gestart te zijn dat er in 2017-2018 nog geen leerlingen in de derde leerjaar zaten en derhalve nog geen PTA beschikbaar was. Voor een deel van de scholen bleek er geen, of slechts een zeer rudimentair, examenreglement beschikbaar. Mogelijk bestaat dat examenreglement wel en is het niet naar de IvHO gestuurd maar mogelijk ontbreekt het ook op de school zelf. Daar doen we in het rapport geen uitspraken over.

Tabel 3.1 Informatie Examenreglementen en PTA's (deels) beschikbaar van

1	vwo	12
2	havo	13
3	vmbo t	24
4	vmbo kb	12
5	vmbo bb	13
	Totaal	74

² Idem

De variatie tussen scholen waarop examenreglementen en PTA's zijn opgesteld en bij de Inspectie beschikbaar zijn, is enorm:

- we treffen onder meer documenten in Word, Excel, PDF en als afbeelding aan en ook binnen één afdeling treffen verschillende soorten documenten aan.
- we treffen volledig geïntegreerde PTA's aan (alle afdelingen en leerjaren in één document) en volledig versnipperde PTA's (per vak en leerjaar een apart document) en alle combinaties die daartussen zitten (wel alle vakken bij elkaar maar per leerjaar en niveau apart, alle vakken en niveaus bij elkaar maar aparte leerjaren enzovoorts);
- we treffen afzonderlijke examenreglementen aan en (deels) met de PTA's geïntegreerde reglementen;
- en we treffen combinaties van bovenstaande aan.

Er is daarmee geen enkele uniformiteit in het aangeleverde materiaal (en dan hebben we het hier nog niet over de inhoud). Dat is goed verklaarbaar aangezien er geen vormvereisten gelden ten aanzien van de documenten die aan de IvHO moeten worden geleverd. Het gaat om documenten die in de eerste plaats voor gebruik door de scholen zelf zijn bedoeld. Maar dit gebrek aan uniformiteit bemoeilijkt uiteraard wel een efficiënte inhoudelijke analyse van een en ander.

4 Resultaten

4.1 Schoolexamen, examenreglement en PTA

Het schoolexamen is gebonden aan een aantal voorschriften die in het Examenbesluit zijn vastgelegd. Dat besluit verplicht de school onder meer elk jaar een examenreglement en een programma van toetsen en afsluiting (PTA, veelal per onderwijssoort) op te stellen. Die moeten worden vastgesteld door het bevoegd gezag en moeten voor 1 oktober naar de examenkandidaten en Inspectie van het Onderwijs (IvHO) worden gestuurd. Conform het Eindexamenbesluit doet de school in het examenreglement in elk geval uitspraken over:

- maatregelen bij onregelmatigheden tijdens onderdelen van het eindexamen en de toepassing ervan;
- regels over de organisatie van onderdelen van het eindexamen;
- gang van zaken tijdens onderdelen van het eindexamen;
- herkansing van het schoolexamen en wanneer herkansing mogelijk is;
- samenstelling en het adres van de commissie van beroep.

Het Eindexamenbesluit schrijft verder voor dat het PTA in elk geval betrekking heeft op:

- onderdelen van het examenprogramma in het schoolexamen;
- inhoud van het schoolexamen;
- wijze waarop het schoolexamen plaatsvindt;
- tijdvakken waarbinnen de toetsen van het schoolexamen beginnen;
- herkansing en de wijze van herkansing van het schoolexamen;
- regels waarop het cijfer voor het schoolexamen tot stand komt.³

We geven in deze paragraaf achtereenvolgende de informatie over examenreglementen, over de PTA's als geheel en de informatie over de vakken weer.

4.2 Examenreglementen

Op ruim de helft van de afdelingen zijn examenreglement en PTA's afzonderlijke documenten en op ruim een kwart zijn PTA's en examenreglementen geheel geïntegreerd. In enkele gevallen zijn onderdelen uit het reglement in het PTA opgenomen en zijn andere onderdelen apart beschreven. Van ongeveer één op de acht afdelingen (10 in totaal) ontbreekt een examenreglement en/of PTA. Het is daarmee niet meteen gezegd dat deze scholen/afdelingen geen reglement hebben. Mogelijk is het alleen niet bij de IvHO aangeleverd.

---

³ Officieel: 'Besluit van 10 juli 1989, houdende bepalingen inzake de eindexamens aan de scholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en l.b.o.', met name de artikelen 32 tot en met 35 en 47 tot en met 50. <http://wetten.overheid.nl/BWBR0004593/2018-03-15>

Tabel 4.1 Examenreglement en PTA

	Aantal	Percentage
Afzonderlijke documenten	40	62,5
Geïntegreerd	21	32,8
Deels geïntegreerd	3	4,7
	64	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

In de examenreglementen is verder inhoudelijk gekeken of daarin een aantal belangrijke onderwerpen staan beschreven:

- wat er onder onregelmatigheden wordt verstaan en welke maatregelen daarvoor gelden;
- wat de regels zijn rondom herkansing van schoolexamens;
- hoe de schoolexamens worden beoordeeld;
- hoe de uitslag van het schoolexamen wordt bepaald;
- hoe de school omgaat met afwijkende manier van examinering (bijvoorbeeld gespreid examen doen of voor leerlingen met een beperking);
- of de samenstelling van de Commissie van Beroep is opgenomen;
- of de directeur deel uitmaakt van deze commissie;
- of het adres van deze commissie is opgenomen.

In de meeste beschikbare examenreglementen (ruim 8 van de 10) is beschreven wat er onder onregelmatigheden verstaan wordt en welke maatregelen daarvoor gelden (tabel 4.2).

Tabel 4.2 Onregelmatigheden beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	3	4,6
Ja	62	95,4
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Voor de herkansingen, de wijze van beoordelen, de bepaling van de uitslag van het schoolexamen gelden vergelijkbare verdelingen (tabel 4.3 - 4.5). Deze examenreglementen hebben een min of meer gelijke indeling, thema's e.d. Overigens wordt soms voor de regels rondom herkansing verwezen naar een ander document (PTA). In een kleiner aandeel van de examenreglementen (ongeveer twee derde) wordt expliciet aandacht besteed aan afwijkende manieren van examinering (tabel 4.6).

Tabel 4.3 Herkansing beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	2	3,1
Ja	61	93,8
Verwijzing naar ander document	2	3,1
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Tabel 4.4 Beoordeling beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	4	6,2
Ja	61	93,8
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Tabel 4.5 Bepaling uitslag beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	2	3,1
Ja	63	96,9
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Tabel 4.6 Afwijkende manier van examineren beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	13	20,0
Ja	49	77,8
Verwijzing naar ander document	3	4,6
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Specifiek is gekeken of in de examenreglementen wordt beschreven hoe de Commissie van Beroep is samengesteld, of duidelijk is hoe die commissie kan worden aangeschreven (adres-, contactgegevens) en of de directeur wel of niet deel uitmaakt van deze commissie (dat laatste is niet toegestaan volgens de regelgeving zoals vastgelegd in het Eindexamenbesluit).

Tabel 4.7 Samenstelling Commissie van beroep beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	26	40,0
Ja	35	53,8
Verwijzing naar ander document	4	6,2
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Tabel 4.8 Adres commissie van beroep beschreven in Examenreglement

	Aantal	Percentage
Nee	12	18,5
Ja	52	80,0
Verwijzing naar ander document	1	1,5
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

Tabel 4.9 Directeur onderdeel commissie van beroep

	Aantal	Percentage
Nee	39	60,0
Ja	2	3,1
Onduidelijk	24	36,9
	65	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

In ongeveer twee derde van de gevallen is duidelijk hoe de Commissie van Beroep is samengesteld en hoe deze commissie kan worden aangeschreven. In ongeveer de helft van de gevallen is duidelijk dat de directeur geen deel uitmaakt van deze commissie. Voor een derde is dat onduidelijk (vooral omdat de samenstelling van de commissie niet duidelijk is) en in een incidenteel geval blijkt dat, tegen de voorschriften in, de directeur deel uitmaakt van de Commissie van Beroep.

Als we het totaal overzien dan voldoen van de beschikbare 65 examenreglementen er 27 niet aan eisen in Eindexamenbesluit: er mist informatie over onregelmatigheden, herkansen, samenstelling commissie van beroep, adres commissie en/of de directeur van de school maakt deel uit van de commissie van beroep.

4.3 PTA's als geheel

De PTA's van de afdelingen zijn in eerste instantie geanalyseerd op de mate waarin de informatie, over de verschillende vakken, eenduidig en helder uiteengezet wordt. We hebben daarbij gelet op de mate waarin er een inleiding of toelichting is opgenomen (over bijvoorbeeld wat het schoolexamen is en hoe de PTA's gelezen moeten worden) of afkortingen worden toegelicht, en in hoeverre verschillende

aspecten per vak uniform wordt gepresenteerd. Dat laatste draagt ook bij aan begrijpelijkheid voor leerlingen en ouders.

Tabel 4.10 laat zien dat in verreweg de meeste gevallen een heldere inleiding of toelichting op het PTA ontbreekt.

Tabel 4.10 Inleiding / toelichting op PTA

	Aantal	Percentage
Nee	42	57,5
Ja, korte uitleg/voetnoot	16	21,9
Ja, duidelijke toelichting/inleiding	15	20,5
	73	100,0

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb)

In veel gevallen ontbreken ook nog afkortingen (tabel 4.11). We zien daarbij overigens een verschil tussen schoolsoorten. Afdelingen voor vmbo (zowel tl als kb/bb) nemen vaker een volledige afkortingenlijst op dan havo/vwo-afdelingen (4% voor havo/vwo en 24% voor vmbo).

Tabel 4.11 Toelichting afkortingen in PTA

	Aantal	Percentage
Nee	45	61,1
Ja, deels	15	20,5
Ja, volledig	13	17,8
	73	100,0

Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

We presenteren in een overzicht van de vergelijkbaarheid en uniformiteit van diverse aspecten uit het PTA over de vakken in tabel 4.12.

Tabel 4.12 Uniformiteit aspecten PTA over de vakken (rij percentages)

Aspect	Niet opgenomen	Niet uniform	Incidentele afwijkingen	Geheel uniform	PTA ontbreekt
Periode	6,8	21,6	31,1	39,2	1,4
Toetsvorm	9,5	14,9	32,4	41,9	1,4
Toetsduur	18,9	14,9	25,7	39,2	1,4
Weging	0,0	5,4	21,6	71,6	1,4
Herkansbaarheid	12,2	9,5	20,3	56,8	1,4
Indeling	0,0	4,1	18,9	75,7	1,4
Omschrijving inhoud	0,0	41,9	48,6	8,1	1,4

Het betreft hier in totaal steeds 74 afdelingen. Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

In ongeveer 10 procent van de PTA's ontbreekt informatie over de toetsvorm of herkansbaarheid van toetsonderdelen van het vak. In bijna 20% ontbreekt de duur van de toets. Alleen voor de weging van het toetsonderdeel en de indeling van het PTA per vak geldt dat dat op de meerderheid van de afdelingen op dezelfde wijze is vormgegeven. In de meeste gevallen zijn PTA's niet uniform in de wijze waarop relevante informatie voor ouders en leerlingen wordt gepresenteerd. Een leerling die zijn of haar PTA bekijkt, ziet dus met regelmaat verschillen tussen vakken hoe de inhoud van een toets wordt omschreven (alleen een nummer van een hoofdstuk, een korte titel of een omschrijving), de manier waarop de toetsvorm wordt aangegeven (verschillende afkortingen), maar zelfs ook verschil in presentatie van weging (punten, breuken, percentages) komt voor binnen één afdeling.

Verder is voor nog geen kwart van de afdelingen per toets de aanduiding van het domein of exameneenheid (verwijzing naar Regeling Examenprogramma) beschikbaar. Dat is overigens voor vmbo vaker het geval dan voor havo/vwo (12% havo/vwo, 20,8% voor vmbo-tl en 33,3% voor vmbo-kb/bb).

Tabel 4.13 Vermelding aanduiding domein of exameneenheid in PTA

	Aantal	Percentage
Nee	40	54,1
Ja, incidenteel	17	23,0
Ja, overal	16	21,6
	73	100,0

Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Wanneer wel alles overzien dan concluderen we dat van beschikbare 73 PTA's er 20 niet voldoen aan de eisen van het Eindexamenbesluit: er mist informatie over periode waarin toetsen plaatsvinden, de wijze van herkansing, de vorm van de toets en/of weging (cijfer waarop se-cijfer tot stand komt).

4.4 PTA's naar vakken

Aantallen toetsen en toetsvormen

De PTA's van de afdelingen zijn vervolgens geanalyseerd voor een specifiek aantal vakken op het aantal toetsmomenten, de variatie in soort toetsen, en de mate waarin verplichte examenstof voor het schoolexamen ten opzichte van de mate waarin verplichte centraal examenstof aan bod komt. In tabel 4.14 staat een overzicht van de vakken die we hebben meegenomen per niveau/leerweg.

Tabel 4.14 Analyse vakken PTA

Vak	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Nederlands	X	X	X
Engels	X	X	X
Economie	X	X	X
Biologie	X	X	X
Wiskunde	X	X	X
Geschiedenis	X	X	
Zorg en welzijn			X

We hebben onder meer gekeken naar de aantallen toetsen per vak en het soort toets voor zover we dat konden achterhalen (schriftelijk, mondeling, praktische opdracht). Ook is gekeken of het om andere toetsvormen ging die niet echt passen bij het karakter van een afsluitend examen, bijvoorbeeld tussentijdse schriftelijke overhoringen, huiswerk, gedrag in de klas e.d. Dat hebben we voor Nederlands samengevat in tabel 4.15.

Tabel 4.15 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Nederlands	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal*	11,8	26,4	17,1
Schriftelijk %*	47,4%	67,9%	66,5%
Mondeling %*	30,3%	12,9%	18,8%
Praktische opdracht %	12,7%	18,6%	7,9%
Andere vorm passend bij examen %	0,0%	0,0%	1,6%
Andere vorm niet passend bij examen %	0,0%	0,7%	3,6%

*Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Vergelijkbare kengetallen voor Engels staan in tabel 4.16.

Tabel 4.16 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Engels	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal*	12,5	21,0	17,1
Schriftelijk %	60,8%	72,1%	58,9%
Mondeling %*	35,2%	15,9%	23,5%
Praktische opdracht %	6,5%	9,7%	8,7%
Andere vorm passend bij examen %*	0,0%	1,0%	4,0%
Andere vorm niet passend bij examen %	1,1%	1,4%	3,8%

*Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Het gemiddeld aantal toetsen dat meetelt voor het schoolexamen voor Engels bedraagt ongeveer 12 in havo/vwo, 21 in vmbo-t en 17 in vmbo kb/bb. Ook voor Engels wordt in het vmbo significant meer getoetst dan in havo/vwo. Verder wordt in havo/vwo verhoudingsgewijs meer mondeling getoetst dan in vmbo.

Tabel 4.17 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Economie	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal	8,8	12,9	12,6
Schriftelijk %	80,9%	91,2%	92,7%
Mondeling %	0,9%	0,4%	0,4%
Praktische opdracht %	10,7%	6,0%	3,3%
Andere vorm passend bij examen %	0,0%	1,7%	3,1%
Andere vorm niet passend bij examen %	0,8%	0,7%	2,0%

*Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

In tabel 4.17 geven we de kengetallen voor Economie weer. Daaruit lijkt wederom dat er in vmbo vaker in het schoolexamen wordt getoetst (ongeveer 12 à 13) dan in havo/vwo (9) maar deze verschillen blijken niet significant. Het gaat bij Economie voornamelijk over schriftelijke toetsen.

Tabel 4.18 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Wiskunde	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal*	9,0	15,1	14,1
Schriftelijk %	90,3%	90,7%	85,9%
Mondeling %*	0,0%	0,0%	0,0%
Praktische opdracht %	8,1%	3,6%	3,1%
Andere vorm passend bij examen %	0,0%	3,5%	3,6%
Andere vorm niet passend bij examen %	0,0%	2,3%	2,4%

*Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Tabel 4.19 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Biologie	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal*	10,6	15,9	14,1
Schriftelijk %	67,0%	75,1%	72,6%
Mondeling %	2,8%	1,6%	1,9%
Praktische opdracht %*	26,9%	16,5%	19,7%
Andere vorm passend bij examen %*	0,3%	4,5%	2,9%
Andere vorm niet passend bij examen %	0,0%	1,2%	0,8%

*Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Het gemiddeld aantal toetsen dat meetelt voor het schoolexamen voor Wiskunde (tabel 4.18) bedraagt 9 in havo/vwo, 15 in vmbo-t en 14 in vmbo kb/bb. Ook voor Wiskunde wordt daarmee in het vmbo

significant meer getoetst dan in havo/vwo. Voor Wiskunde gaat het voor het overgrote deel verder om schriftelijke toetsen met in havo/vwo een relatief groot aandeel praktische opdrachten (8 procent). Voor Biologie geldt ook weer dat er meer toetsen in het schoolexamen bij vmbo-afdelingen zijn opgenomen dan bij de havo/vwo-afdelingen (tabel 4.19).

Tabel 4.20 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Geschiedenis	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal	9,2	7,0	
Schriftelijk %	80,0%	81,3%	
Mondeling %	6,1%	0,0%	
Praktische opdracht %	9,9%	11,3%	
Andere vorm passend bij examen %	0,3%	1,9%	
Andere vorm niet passend bij examen %	2,1%	2,7%	

Geen significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Voor het vak geschiedenis hebben we alleen naar havo/vwo en vmbo-t gekeken. Het aantal toetsen voor Geschiedenis ligt in vwo/havo op 9 en in vmbo-t op 7 (geen significant verschil overigens). Ongeveer één op de tien toetsen/opdrachten in het kader van het schoolexamen betreft een praktische opdracht.

Tot slot geven we de kengetallen voor Zorg en Welzijn weer. Daar is naar gekeken op de vmbo-kb/bb afdelingen. Voor Zorg en Welzijn geldt dat het moeilijk is om het aantal toetsmomenten te tellen omdat er binnen het beroepsgericht onderwijs sprake is van keuzevakken waarbij uit de PTA's lang niet altijd helder is of het een keuzevak of een verplicht toets is. We hebben ons hier beperkt tot de toetsen waarvoor dat wel duidelijk is. Het werkelijke gemiddeld aantal toetsen voor Zorg en Welzijn ligt daarom vermoedelijk hoger dan de 2,5 zoals vermeld in tabel 4.21.

Tabel 4.21 Gemiddeld aantal toetsen per schoolexamen en gemiddelde verdeling over toetsvormen

Vak Zorg en Welzijn	vwo/havo	vmbo tl	vmbo kb/bb
Aantal			3,5
Schriftelijk %			33,2%
Mondeling %			9,9%
Praktische opdracht %			30,5%
Andere vorm passend bij examen %			2,1%
Andere vorm niet passend bij examen %			3,9%

Dit alles overziend betekent dat een gemiddelde vmbo-tl leerling met een vakkenpakket waarin onder meer Nederlands, Engels, Wiskunde, Economie en Biologie zitten, voor deze set vakken in het derde en vierde leerjaar dus ruim 90 toetsen/opdrachten heeft in het kader van het schoolexamen. Voor een gemiddelde havo/vwo-leerling ligt dat op ongeveer 53 toetsen/opdrachten in hun vierde, vijfde en

eventueel zesde leerjaar. Dat verschil wordt dan deels weer gecompenseerd voor het feit dat havo en met name vwo-leerlingen meer vakken hebben.

Het gaat daarbij nog om de gemiddelden over de afdelingen. Een kwart van de afdelingen heeft bijvoorbeeld meer dan 24 toetsen Nederlands. Hetzelfde geldt voor Engels. Een kwart van de afdelingen heeft meer dan 18 toetsen Wiskunde, eveneens een kwart meer dan 9 toetsen Geschiedenis, en eveneens een kwart meer dan 19 toetsen Biologie. Het zou de toetsdruk bij leerlingen enigszins verzachten wanneer veel toetsen bij het ene vak werden gecompenseerd door minder toetsen bij het andere vak. Het tegendeel blijkt waar. De onderlinge correlaties laten zien dat per afdeling veel toetsen in het ene vak juist samengaan met veel toetsen in het andere vak (tabel 4.22).

Tabel 4.22 Correlaties aantal toetsen per vak

Vak	Ned	Eng	Eco	Bio	Wis	Ges
Nederlands		0,73	0,51	0,57	0,72	0,54
Engels			0,60	0,53	0,75	0,44
Economie				0,65	0,76	0,40
Biologie					0,76	0,49
Wiskunde						0,40

Alle coëfficiënten verschillen significant van 0, $p \leq .001$

Dat betekent dat er afdelingen zijn waarbij bij alle vakken relatief veel wordt getoetst terwijl er andere afdeling zijn waar voor alle vakken geldt dat er relatief weinig wordt getoetst. Het aantal toetsen lijkt daarmee onderdeel te zijn van beleid of cultuur op een afdeling. Het voedt daarmee ook de gedachte dat onderlinge afspraken tussen vaksecties en/of directie kan leiden tot een aanpassing daarvan wanneer de toetsdruk als hoog wordt ervaren of wanneer afdelingen de risico's op onregelmatigheden (leerlingen die een toets missen door afwezigheid) willen terugdringen.

Een deel van de afdeling gebruikt voor toetsen/opdrachten in het PTA die niet passend zijn bij het examenkarakter van het schoolexamen. Daarbij gaat het om zaken als het opnemen van een beoordeling voor huiswerk, gedrag in de klas, een gemiddeld cijfer voor tussentijdse (schriftelijke overhoringen) e.d. Het aandeel afdelingen dat dergelijke onderdelen in de PTA's onderbrengt varieert (afhankelijk van het vak) tussen de 5 en 15% (tabel 4.23).

Tabel 4.23 Aantal afdelingen met toetsen/opdrachten niet passend bij examens (naar vak)

Vak	Afdelingen met toetsen niet passend bij examens	Aantal toetsen niet passend bij examens minimum	Aantal toetsen niet passend bij examens maximum
Nederlands	9,5%	1	10
Engels	13,5%	1	7
Economie	7,8%	1	3
Biologie	4,1%	1	20
Wiskunde	8,1%	1	7
Geschiedenis	6,8%	1	7
Zorg en welzijn	5,4%	1	5

Een verdeling naar soorten afdelingen (waarbij dus meerdere vakken bijeen gevoegd zijn) laat zien dat met name in vmbo-kb/bb deze niet passende onderdelen in het schoolexamen significant vaker voorkomt. Op 40% van de vmbo-kb/bb afdelingen komt dit voor, en op ruim 10% van de vwo/havo en vmbo-t afdelingen.

Tabel 4.24 Aantal afdelingen met toetsen/opdrachten niet passend bij examens (naar afdeling)

Vak	Afdelingen met toetsen niet passend bij examens	Aantal toetsen niet passend bij examens minimum	Aantal toetsen niet passend bij examens maximum
vwo/havo	12,0%	1	3
vmbo-t	12,5%	1	22
vmbo kb/bb	40,0%	1	20

*Significante verschillen tussen soorten afdelingen (havo/vwo, vmbo tl, vmbo kb/bb) $p < .05$

Dekking toetsstof schoolexamen en centraal examen

Vervolgens is nagegaan in welke mate de in het schoolexamen opgenomen toetsen/opdrachten qua inhoud betrekking hebben op de verplichte se-onderdelen, ce-onderdelen of onderdelen daarbuiten. Daarvoor is voor bovengenoemde vakken naar de omschrijving en/of domeincode/examenaanduidingen gekeken. In het geval alleen titelhoofdstukken in PTA's zijn opgenomen met een aanduiding van de methode is via de betreffende docenthandleiding getracht na te gaan of de toetsstof het verplichte se-deel, ce-onderdelen of andere onderwerpen betreft. We hebben daarbij zowel naar het aantal toetsen gekeken als naar gewicht waarmee die toetsen/opdrachten meetellen in het schoolexamencijfer. In tabel 4.3 geven we een overzicht van de resultaten.

Tabel 4.25 Verhouding se-, ce- en overige onderdelen op basis van aantallen toetsen/opdrachten

Vak	Beschikbare pta's: aantal	Verplichte se- onderdelen: percentage	Ce-onderdelen: percentage	Andere onderdelen: percentage
Nederlands	11	46,2%	51,4%	2,4%
Engels	12	48,9%	44,5%	6,6%
Economie	11	41,4%	56,2%	2,4%
Biologie	6	39,8%	60,2%	0%
Wiskunde	11	27,1%	63,8%	9,1%
Geschiedenis	6	53,4%	46,1%	0%

Het aantal PTA's waar deze informatie goed en volledig uit opgemaakt kan worden, is tamelijk beperkt. Van de 73 beschikbare PTA's bevatten (afhankelijk van het vak) tussen de 6 en 12 voldoende informatie om op basis daarvan de toetsen inhoudelijk in te kunnen delen.

Het gaat daarbij om PTA's van alle schoolsoorten: vwo, havo, vmbo-t, vmbo-kb en vmbo-bb. Voor Zorg en Welzijn was het overigens op basis van geen van de PTA's mogelijk om per toets/opdracht een sluitende indeling te maken naar de diverse mogelijke onderdelen (verplicht se, ce, overig). Vanwege de beperkte aantallen maken we hiernaar geen verdere uitsplitsingen.

Deze selectie van PTA's laat zien dat voor de vakken Nederlands, Engels, Economie en Geschiedenis het schoolexamen grofweg evenveel toetsen/opdrachten met verplichte schoolexamenstof telt als toetsen/opdrachten met centrale examenstof. Bij Wiskunde ligt de nadruk (qua aantallen toetsen/opdrachten) binnen het schoolexamen zwaarder op de centrale eindexamenstof dan op de verplichte schoolexamen-onderdelen.

We hebben vervolgens gekeken of hoe de onderlinge verhouding tussen se, ce en overige onderdelen is wanneer we in plaats van aantallen de wegingsfactoren van de toetsen/opdrachten in beschouwing nemen.

Tabel 4.26 Verhouding se-, ce- en overige onderdelen op basis van weging toetsen/opdrachten

Vak	Beschikbare pta's: aantal	Verplichte se- onderdelen: percentage	Ce-onderdelen: percentage	Andere onderdelen: percentage
Nederlands	11	49,8%	47,9%	2,2%
Engels	11	57,2%	42,8%	0%
Economie	11	34,6%	62,7%	2,6%
Biologie	5	45,9%	54,1%	0%
Wiskunde	10	25,4%	74,6%	0%
Geschiedenis	5	47,7%	52,3%	0%

Het aantal PTA's waar deze informatie goed en volledig uit beschikbaar gemaakt kan worden is nog iets beperkter (vanwege niet te interpreteren wegingsfactoren op basis van alleen de informatie in de PTA's). Van de 73 beschikbare PTA's bevatten (afhankelijk van het vak) tussen de 5 en 11 voldoende informatie om op basis daarvan de toetsen inhoudelijk in te kunnen delen en heldere informatie over

het gewicht. Het gaat daarbij ook om PTA's van alle schoolsoorten (uitgezonderd het vak Geschiedenis): vwo, havo, vmbo-t, vmbo-kb en vmbo-bb. Ook hier maken we geen nadere uitsplitsingen naar schoolsoort.

Wanneer we de gewichten in plaats van de aantallen toetsen/opdrachten in beschouwing nemen dan zien we dat voor de talen de verplichte schoolexamenonderdelen binnen het schoolexamen wat zwaarder mee tellen. Bij Economie, Wiskunde en Geschiedenis blijkt dat de centraal examenstof binnen het schoolexamen wat meer nadruk krijgt wanneer naar de gewichten in plaats van aantallen wordt gekeken.

Helder is in elk geval dat voor deze PTA's de stof voor het centraal examen zowel in aantal als in gewicht een substantiële plaats inneemt binnen het schoolexamen.

5 Bijlage Scoringslijst PTA en examenreglement

Inhoud: Bevat het examenreglement of het PTA...

- 1.1 Een apart examenreglement. Is het examenreglement en het PTA apart (1), geïntegreerd(2), deels geïntegreerd (3)
- 1.2 Maatregelen bij onregelmatigheden (0 = nee, 1 = ja)
- 1.3 Herkansingsmogelijkheden voor het schoolexamen (0 = nee, 1 = ja)
- 1.4 Omschrijving van de samenstelling van de commissie van beroep (zowel namen als verwijzing naar functie voldoen). (0 = nee, 1 = ja)
- 1.5 Maakt directeur deel uit van commissie van beroep? (0 = nee, 1 = ja)
- 1.6 Is het adres of de locatie van de commissie van beroep vermeld? (0 = nee, 1 = ja)

Regels: Met betrekking tot de organisatie van het eindexamen. Is er in het examenreglement of het PTA informatie opgenomen over...

- 2.1 De beoordeling van het schoolexamen (0 = nee, 1 = ja)
- 2.2 De wijze van bepaling van de uitslag (0 = nee, 1 = ja)
- 2.3 Afwijkende wijzen van examinering (leerlingen met speciale behoeften, hulpmiddelen etc.; 0 = nee, 1 = ja)

Begrijpelijkheid: Begrijpelijkheid/eenduidigheid van het PTA

- 3.1 Is er een toelichting of een leeswijzer? (0 = nee, 1 = ja een korte toelichting/voetnoot, 2 = duidelijke toelichting of inleiding)
- 3.2 Is er een verklaring van de afkortingen? (0 = nee, 1 = deels, 2 = ja, volledig)

Worden overall dezelfde aanduidingen gebruikt voor...

- 3.3 ...perioden? (0 = nee, 1 = ja maar met incidentele afwijkingen, 2= geheel gelijk)
- 3.4 ...toetsvorm?
- 3.5 ...toetsduur?
- 3.6 ... weging?
- 3.7 ...herkansbaarheid?
- 3.8 Is er een uniforme indeling met dezelfde kolommen en volgorde van kolommen? (0 = nee, 1 = ja, maar met incidentele afwijkingen, 2= ja)
- 3.9 Is er eenduidigheid over de inhoud (stofomschrijving) van de onderdelen van het schoolexamen? (0 = nee, 1 = ja, maar met incidentele afwijkingen, 2= ja)
- 3.10 Wordt de aanduiding van de exameneenheden/domeinen van toetsen vermeld? (0 = nee, 1 = incidenteel, 2=overall)

777 = Verwijzing naar externe documenten die niet aanwezig zijn/elders op te vragen.

999 = weet niet, onbekend, ??

Per vak over alle examenjaren en voor-examen jaren

Nederlands

Engels

Economie

Wiskunde (wisA voor havo, wisB voor vwo)

Biologie

Zorg en Welzijn (kb/bb)

Geschiedenis (havo/vwo/tl)

Per vak: Indicaties voor afsluitende toetsing PTA

- 4.1 Hoe is de aanduiding/omschrijving van de toetsonderdelen uitgewerkt?
(1 = hoofdstukverwijzing, 2 = onderwerp/ vaardigheid, 3 = uitgebreide beschrijving)
- 4.2 Wat is het aantal toetsen dat meetelt voor dit vak (totale SE dus meerdere jaren).
- 4.3 Hoeveel toetsen zijn er per toetsvorm: Schriftelijk
- 4.4 Hoeveel toetsen zijn er per toetsvorm: Mondeling/ luisteren
- 4.5 Hoeveel toetsen zijn er per toetsvorm: Praktische opdracht
- 4.6 Hoeveel toetsen zijn er per toetsvorm: Overig, maar wel bijdragend aan kennis/ vaardigheden, namelijk.....
- 4.7 Hoeveel toetsen zijn er per toetsvorm: Overig, **niet** bijdragend aan kennis/ vaardigheden, namelijk.....

Per vak: Inhoudelijke dekking PTA

5.1 tot 5.8 invullen voor:

- Het examenjaar
- Het voor-examenjaar
- Het voor-voor-examenjaar (4v)

- 5.1 Wat is het aantal toetsen voor verplichte SE-onderdelen
- 5.2 Wat is de wegingsfactor voor toetsen van verplichte SE-onderdelen.
- 5.3 Wat is het aantal toetsen voor CE-onderdelen?
- 5.4 Wat is de wegingsfactor voor toetsen van CE-onderdelen?
- 5.5 Wat is het aantal toetsen voor niet verplichte SE-onderdelen?
- 5.6 Wat is de wegingsfactor voor niet verplichte SE-onderdelen
- 5.7 Wat is het aantal toetsen waarvan inhoud onduidelijk is.
- 5.8 Wat is de wegingsfactor van de toetsen waarvan inhoud onduidelijk is.

Ten slotte...

- 6.0 Zijn er nog opvallendheden op opmerkingen over het PTA of examenreglement?

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht
t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80
info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 7 december 2018

In opdracht van Commissie Kwaliteitsborging Schoolexaminering

Met medewerking van Benjamin Bremer, Rianne Exalto en Anke Suijkerbuijk